

ФАХОВА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

УДК 378.14:364.444:614.2

ФАХОВА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Гончаренко О. В.

golowko.elena@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5866-6839>

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Дата надходження 18.05.2020. Рекомендовано до друку 20.06.2020.

Анотація. У статті розглядається проблема фахової підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у сфері охорони здоров'я. Наголошується на необхідності впровадження вузькопрофільних спеціалізацій на магістерських програмах із соціальної роботи, розроблення відповідних навчальних дисциплін, проходження практики у закладах охорони здоров'я. Висвітлено змістове наповнення практично орієнтованого курсу “Організація соціальної роботи у закладах охорони здоров'я”, програмою якого передбачено вивчення технологій медико-соціальної роботи в різних сферах охорони здоров'я (репродуктивна сфера та планування сім'ї, кардіологія, наркологія, онкологія, психіатрія, фізотерапія). Встановлено, що вивчення дисципліни сприяє формуванню у соціальних працівників відповідних знань, вмінь і навичок, особистісних якостей, що дає їм змогу ефективно брати участь у вирішенні медико-соціальних проблем хворих і членів їхніх сімей.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, здоров'я, сфера охорони здоров'я, медико-соціальна робота.

Гончаренко Е. В. Сумский государственный педагогический университет имени А. С. Макаренко
Профессиональная подготовка социальных работников к работе в сфере здравоохранения

Аннотация. В статье рассматривается проблема профессиональной подготовки будущих социальных работников к работе в сфере здравоохранения. Отмечается необходимость внедрения узкопрофильных специализаций в магистерских программах по социальной работе, разработки соответствующих учебных дисциплин, прохождения практики в учреждениях здравоохранения. Освещено содержательное наполнение практически ориентированного курса “Организация социальной работы в учреждениях здравоохранения”, программой которого предусмотрено изучение технологий медико-социальной работы в различных сферах здравоохранения (репродуктивная сфера и планирование семьи, кардиология, наркология, онкология, психиатрия, физиотерапия). Установлено, что изучение дисциплины способствует формированию у социальных работников соответствующих знаний, умений и навыков, личностных качеств, что позволяет им эффективно участвовать в решении медико-социальных проблем больных и членов их семей.

Ключевые слова: социальная работа, социальный работник, здоровье, сфера здравоохранения, медико-социальная работа.

Honcharenko O. Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko.

Professional training of social workers to work in the field of health care

Abstract. Introduction. The problem of public health and its preservation is one of the problems that are vital for each individual and for humanity. Today, scientists emphasize the important role of the social aspect of human health, so this problem is no longer a concern only for doctors and medical institutions. This highlights the problem of professional training of future social workers to work in the field of health care. **Purpose** is to focus on the medical and social component of professional training of social workers to act in the field of health care; to determine the place for the training course “Organization of social work in health care institutions” and its content in this system. **Methods.** To achieve this goal, theoretical methods of scientific research were used: analysis,

synthesis and generalization in order to reveal the basic concepts of research. **Results.** The author emphasizes the need to introduce narrow-profile specializations in master's programs in social work, the development of relevant subjects, internships in health care institutions. The content of the practically oriented course "Organization of social work in health care institutions" is covered, the program of which provides for the study of medical and social work in various spheres of health care (reproductive and family planning, cardiology, narcology, oncology, psychiatry, tuberculosis). **Conclusion.** It is established that the study of the subject contributes to the formation of social workers with relevant knowledge, skills and abilities, personal qualities, which allows them to effectively participate in solving medical and social problems of patients and their families.

Key words: social work, social worker, health, health care, medical and social work.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема здоров'я населення та його збереження належить до числа як локальних, так і глобальних проблем, що мають життєво важливе значення як для кожного індивіда окремо, так і для кожної держави та навіть всього людства в цілому. При цьому все частіше представниками різних наук (медицини, соціології, психології, філософії тощо) підкреслюється вагома роль соціального аспекту здоров'я людини, пов'язаної із суспільством, усіма елементами його структури і безліччю відносин. З актуалізацією соціального аспекту проблема здоров'я людини перестала бути турботою лише лікарів і медичних закладів. Сьогодні до процесу попередження і подолання захворювань активно долучаються фахівці соціальної сфери, а до наукового обігу вже міцно увійшли такі терміни, як "медико-соціальна допомога", "медико-соціальна робота", "соціальна робота в сфері охорони здоров'я".

Вивчення зарубіжного досвіду демонструє велике суспільне значення медико-соціальної роботи, адже у багатьох країнах світу соціальна робота вже давно стала невід'ємним компонентом сфери охорони здоров'я. Підґрунтям для її здійснення є введення відповідних посад соціальних працівників з медичною спеціалізацією в лікувально-профілактичних установах та їх кваліфікаційна характеристика. Задля кадрового забезпечення практичного сектору сфери охорони здоров'я в закладах освіти більшості західних країн (Великобританія, Німеччина, Швеція, США тощо) налагоджено систему підготовки вузькопрофільних соціальних працівників, зокрема для надання медико-соціальної допомоги населенню. Такий підхід відповідає основній меті у сфері підготовки фахівців з соціальної роботи, яка полягає в необхідності налагодження тісного взаємозв'язку освітнього процесу з майбутньою професійною діяльністю й ефективного поєднання універсальної (загальної) і спеціальної професійної підготовки, зокрема фахівців достатньо вузьких спеціалізацій.

Натомість досвід України, де фахова підготовка соціальних працівників розпочалася лише у 1990-ті роки, на жаль, демонструє брак взаємозв'язків між медичною і соціальною сферами через відомче розмежування закладів охорони здоров'я та соціального обслуговування. Як наслідок, у вітчизняних медичних інституціях майже немає посад соціальних працівників або посад для тих, хто має фах з соціальної роботи. Зазначене актуалізує необхідність фахової підготовки означених фахівців, готових до надання населенню медико-соціальної допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема зв'язку соціального і медичного аспектів здоров'я населення є доволі актуальною в сучасній науці. Так, соціальні основи медичної науки та проблеми здоров'я населення висвітлюють науковці М. Беляєва, Ю. Вороненко, О. Мартиненко, І. Маруненко, О. Тимчик, Ю. Шуригіна та інші. Окремі аспекти фахової підготовки соціальних працівників розглядаються в працях А. Капської, І. Козубовської, Л. Міщик, І. Миговича, В. Поліщук, В. Полтавця, Г. Попович, В. Тименко та інших. Питання підготовки фахівців соціальної сфери до медико-соціальної роботи досліджують Д. Данко, М. Кандиба, Л. Клос, О. Повідайчик, Т. Семигіна, Є. Холостова та інші.

Мета статті – висвітлити медико-соціальну складову професійної підготовки соціальних працівників до роботи у сфері охорони здоров'я; визначити в цій системі місце навчального курсу "Організація соціальної роботи в закладах охорони здоров'я" та його змістове наповнення.

Основні результати дослідження. Будучи професією прикладного характеру, соціальна робота за головну мету визначає турботу про благополуччя особистості, сім'ї, спільноти, суспільства. Відповідно до цього, соціальну роботу варто розглядати як особистісну службу допомоги людям, до фахівців якої сучасне суспільство висуває особливі вимоги, обумовлюючи таким чином характер їхньої професійної підготовки та індивідуальної фахової спрямованості.

Наразі реалії сьогодення доводять, що становлення соціальної роботи у сфері охорони здоров'я зумовлено погіршенням показників здоров'я населення і посиленням медико-соціальних проблем у суспільстві, які необхідно розв'язувати на якісно новому професійному рівні. За сучасними уявленнями, здоров'я уже не розглядається як суто медична проблема. Більше того, зауважують науковці, комплекс медичних аспектів становить лише незначну частину феномену "здоров'я". Так, результати вивчення залежності здоров'я людини від різних детермінантів доводять, що лише на 10% воно обумовлене рівнем розвитку і станом системи охорони здоров'я у конкретному суспільстві. Решта 90% детермінантів здоров'я припадає на умови середовища (близько 20%), спадковість (близько 20%) і найбільше – на спосіб життя (50%) (Маруненко & Тимчик, 2013). При цьому, якщо враховувати, що функціональні можливості організму людини та її стійкість до несприятливих факторів зовнішнього середовища протягом всього життя змінюються, то можна говорити про стан здоров'я як про динамічний процес, який поліпшується або погіршується залежно від віку, статі, професійної діяльності, середовища проживання.

Отже, сфера охорони здоров'я представляє собою один із найпотужніших секторів для професійної самореалізації соціального працівника. На жаль, в Україні діяльність соціальних працівників у медичних закладах є ще рідкісним явищем, що ставить на порядок денний питання фахової підготовки означених спеціалістів, готових до надання населенню медико-соціальної допомоги. Передовсім ідеться про необхідність впровадження спеціалізацій на магістерських програмах із соціальної роботи (з обов'язковим проходженням практики у закладах охорони здоров'я), що потребує розробки відповідних навчальних програм і дисциплін, побудованих на компетентісному підході.

Одним з таких практично орієнтованих курсів у фаховій підготовці магістрів соціальної роботи у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка є "Організація соціальної роботи у закладах охорони здоров'я". Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення студентів із сучасними теоретичними положеннями та практичними програмами в галузі соціальної медицини, соціальними проблемами порушень здоров'я, системою управління сферою охорони здоров'я, основними напрямками організації медико-соціальної роботи і медико-соціальної допомоги населенню тощо.

Провідними завданнями навчального курсу є: формування у магістрантів медико-соціальних основ здоров'я (формування уявлень про здоров'я як результат соціальної адаптації людини, здоровий спосіб життя, шляхи і засоби підтримки та зміцнення високої працездатності людини); оволодіння майбутніми соціальними працівниками технологіями медико-соціальної роботи як в закладах охорони здоров'я, так і в немедичних установах; з'ясування майбутніми фахівцями соціальної сфери своїх функціональних обов'язків при становленні в Україні медико-соціальної роботи як нового виду мультидисциплінарної професійної діяльності медичного, психолого-педагогічного і соціально-правового характеру, спрямованої на відновлення, збереження і зміцнення здоров'я пацієнта.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми магістранти повинні знати: значущість здоров'я для особистості, суспільства, держави; вагомість питань здоров'я людини в соціальній політиці України і за кордоном; нормативно-правову базу медико-соціальної роботи, її мету, завдання й об'єкти; функціональні обов'язки соціального працівника медичного закладу; сучасні технології медико-соціальної роботи, які застосовуються у соціальній сфері (освіті, охороні здоров'я, дозвіллі, соціальній роботі), в медичних і немедичних установах; методи вивчення

потреб населення в збереженні здоров'я; методи проєктування й упровадження технологій медико-соціальної допомоги у практику соціальної роботи; комплексні технології медико-соціальної роботи з різними соціальними групами клієнтів; методи формування, зміцнення і збереження власного здоров'я і здоров'я клієнтів, сучасні здоров'язбережувальні технології.

Опанування курсу передбачає набуття майбутніми фахівцями соціальної сфери таких умінь: активізувати зовнішні та внутрішні ресурси для збереження власного здоров'я та здоров'я клієнтів; оцінювати стан власного здоров'я та здоров'я клієнтів на підставі об'єктивних показників і суб'єктивних вражень; виявляти фактори негативного впливу на здоров'я та аналізувати стан здоров'я в контексті впливу цих факторів на організм й особистість загалом; проєктувати й організувати індивідуальну, групову роботу і роботу в громаді у напрямку здоров'язбереження, у закладах медичного і немедичного профілю; виявляти ресурси збереження, зміцнення та відновлення здоров'я; проєктувати технології збереження здоров'я; впроваджувати технології збереження здоров'я у практику соціальної роботи.

Програма навчальної дисципліни "Організація соціальної роботи в закладах охорони здоров'я" складається з двох розділів: 1) теоретико-методичні засади організації соціальної роботи у сфері охорони здоров'я; 2) прикладні аспекти організації соціально-медичної роботи. Зокрема, до першого розділу входять теми: "Соціально-медична робота як вид мультидисциплінарної професійної діяльності"; "Медико-соціальні аспекти здоров'я в законодавстві України"; "Сприяння здоровому способу життя як пріоритетний напрям соціальної роботи у сфері охорони здоров'я"; "Міжнародні організації соціально-медичного профілю. Досвід медико-соціальної роботи зарубіжних країн". Другий розділ містить теми, які стосуються вивчення специфіки медико-соціальної роботи в різних практичних секторах сфери охорони здоров'я, зокрема у сфері планування сім'ї і репродукції, онкології, ендокринології, кардіології, наркології, психіатрії, фізятрії тощо. Фахова підготовка майбутніх соціальних працівників має містити також теми, які висвітлюють особливості організації медико-соціальної роботи у медичних і немедичних закладах (поліклініки та лікарні для стаціонарного перебування пацієнтів, реабілітаційні центри для осіб з інвалідністю, геронтологічні заклади, центри профілактики ВІЛ/СНІДу тощо).

Розглянемо стислий зміст деяких тем курсу. Так, при вивченні теми "Соціально-медична робота як вид мультидисциплінарної професійної діяльності" магістрантам пропонується висвітлення основних понять курсу, мети та об'єкта медико-соціальної роботи, кваліфікаційної характеристики соціального працівника у сфері охорони здоров'я (завдання, компетенції, напрями, функції). Наразі поняття "медико-соціальна робота" трактується як новий вид мультидисциплінарної професійної діяльності медичного, психолого-педагогічного і соціально-правового характеру, спрямованої на відновлення, збереження і зміцнення здоров'я пацієнта. Визначається мета медико-соціальної роботи, яка полягає у досягненні максимально можливого рівня здоров'я, функціонування та адаптації осіб з фізичною і психічною патологією, соціально неблагополучних осіб (Мартиненко, 2007).

Особливої уваги потребує висвітлення питання об'єктів медико-соціальної роботи. Зокрема з'ясується, що її потребують різні контингенти осіб, які мають виражені медичні та соціальні проблеми, що взаємно потенціюють одна з одною, і вирішення яких є проблематичним у межах односторонніх професійних заходів. До об'єктів медико-соціальної роботи належать передовсім соціально дезадаптовані особи, самотні люди похилого віку, діти-сироти, юні матері, багатодітні й асоціальні сім'ї, постраждали в результаті надзвичайних ситуацій, хворі на СНІД та всі ті, хто крім медичних має проблеми соціального характеру, що ускладнюють збереження і відновлення здоров'я. Зауважується, що робота з такими клієнтами однаково важка і малоефективна як для медичних працівників, так і для фахівців соціальних служб, оскільки вони неминуче стикаються з колом проблем, що виходять за межі їхньої професійної компетенції і перешкоджають успішній професійній діяльності (Холостова, 2003).

Розглядаючи основні складові медико-соціальної роботи, висвітлюють три її напрями: профілактичний (спрямований на профілактику порушень здоров'я шляхом попередження соціально обумовлених факторів, що мають руйнівні наслідки для життєдіяльності людини), терапевтичний, або лікувальний (націлений на діагностику і лікування захворювань, допомогу хворим та їхнім родинам у подоланні соціальних й емоційних проблем, які супроводжують захворювання і стан обмежених можливостей) і патогенетичний, або реабілітаційний передбачає заходи щодо організації медико-соціальної допомоги, проведення медико-соціальної експертизи, здійснення медичної, соціальної і професійної реабілітації людей з інвалідністю тощо). Основними напрямками медико-соціальної роботи визначаються: планування сім'ї, охорона материнства і дитинства, психотерапія, наркологія, онкологія тощо.

Вивчення теми, присвяченої медико-соціальним аспектам в законодавстві України, дає магістрантам уявлення про здоров'я людини як найважливішої мети соціальної політики нашої держави. Висвітлюється поняття "право на здоров'я" як базове право кожної людини, що набуло сьогодні характеру одного з найважливіших політичних, соціальних і економічних положень у сучасному світі. Магістрантам пояснюється, що реалізація цього права і досягнення ще вищого рівня здоров'я становить найважливіше соціальне завдання, для виконання якого необхідні зусилля не тільки системи охорони здоров'я, але й інших соціальних й економічних секторів суспільства. З опорою на основні положення "Основ законодавства України про охорону здоров'я" (1992) розкриваються правові гарантії забезпечення права на охорону здоров'я в Україні та основні принципи охорони здоров'я в Україні.

Для підвищення рівня медико-соціальної готовності майбутніх соціальних працівників значна увага надається вивченню прикладних аспектів медико-соціальної роботи. Приміром, розглядаючи особливості соціальної роботи у сфері планування сім'ї та репродукції людини, акцентують питання збереження і зміцнення репродуктивного здоров'я населення як одного з основних напрямів медико-соціальної роботи. Наголошується, що репродуктивне здоров'я, як складова загального здоров'я, є важливим чинником забезпечення сприятливих демографічних перспектив країни, важливою передумовою формування її демографічного, а отже і соціально-економічного потенціалу у контексті забезпечення її сталого розвитку як стратегічного завдання, що стоїть перед українським суспільством. Особлива увага приділяється висвітленню методів і принципів планування сім'ї як складової збереження репродуктивного здоров'я населення, відповідно до яких буде свою роботу Служба планування сім'ї в Україні. У межах цієї теми також висвітлюються гендерні аспекти проблеми планування сім'ї та репродукції, зокрема: врахування і задоволення різних потреб як жінок, так і чоловіків; розширення переліку послуг, що надаються жінкам, новонародженим і чоловікам-партнерам у пологових будинках та перенатальних центрах країни (заняття з допологової підготовки, партнерські пологи тощо).

Програмою курсу передбачено вивчення медико-соціальної роботи в онкології, яка також має свої особливості. Відзначається, що фахівець із соціальної роботи може брати участь в розробленні й реалізації цільових профілактичних програм, проведенні соціально-гігієнічного моніторингу, визначенні факторів ризику, інформуванні населення про стан середовища проживання. Другою відмінною особливістю медико-соціальної роботи в онкології є робота з членами сім'ї і найближчим оточенням онкологічного хворого. Наголошується на необхідності розв'язання таких соціально-психологічних проблем, як: психологічна дезадаптація пацієнтів і членів їхніх сімей, що ускладнює лікування і несприятливо впливає на якість їхнього життя; поглиблення психологічних проблем таких сімей матеріальними труднощами, пов'язаними з витратами на лікування і догляд за хворими, зниженням трудової зайнятості родичів хворих тощо.

Окреслюються функції фахівця із соціальної роботи в онкології, з-поміж яких: виявлення соціальних і психологічних проблем онкохворого та його сім'ї; розроблення й реалізація

спільно з лікарем індивідуального плану реабілітації пацієнта; участь у заходах соціального захисту, підтримки, побутового влаштування хворого; інформування пацієнта про стан його здоров'я, прогнози; надання інформації про права, пільги у зв'язку з онкозахворюванням тощо. Приділяється увага висвітленню системи соціально-психологічних заходів, з-поміж яких створення груп психологічної підтримки з навчанням саморегуляції і самопомоги; організація тренінгів для людей, які пережили втрату; організація зустрічей родичів онкохворих з вилікуваними і волонтерами. Особлива увага приділяється питанню організації паліативної допомоги інкурабельним онкологічним хворим у межах медико-соціальної роботи. Зауважується, що в рамках паліативної допомоги соціальні працівники організовують матеріальну підтримку, сприяють в забезпеченні гарантованих прав клієнтів та їхніх сімей; психологи і соціальні працівники допомагають позбутися почуття страху, депресії, проводять психологічні тренінги для родичів.

Не менш актуальною є вивчення проблеми організації медико-соціальної роботи в кардіології. У межах теми розглядаються основні причини серцево-судинних захворювань сучасної людини (хронічний стрес, гіподинамія або малорухливість, надлишкова маса тіла внаслідок нераціонального харчування, тютюнопаління), що стає основною причиною смертності населення в усіх країнах світу. Майбутніми магістрами соціальної роботи аналізується проблема зростання захворюваності та смертності від кардіологічних захворювань у нашій країні, яка обумовлена об'єктивними причинами: постаріння населення; соціально-економічні фактори; фінансова й економічна кризи, що негативно позначилася на всіх сторонах життя населення; зростання психоемоційних навантажень; урбанізація населення; зміна характеру харчування, умов життя, праці; наявність шкідливих звичок; відсутність у частини пацієнтів мотивації до дотримання здорового способу життя; відсутність, передовсім з матеріальних міркувань, можливості придбати і тривало приймати сучасні лікарські засоби.

Сутність медико-соціальної роботи в кардіології відображена у функціях соціального працівника в цій сфері. Це пропаганда здорового способу життя (вміння боротися зі стресом, контроль маси тіла, збільшення рухливої активності, відмова від тютюнопаління); раннє розпізнання цих захворювань шляхом диспансеризації всього населення, особливо після 30-ти років (вимірювання артеріального тиску тощо); правове консультування хворих людей і членів їхніх сімей; організація та проведення реабілітаційних заходів особам, які перенесли інфаркт міокарда, хворих на гіпертонічну хворобу або атеросклероз. Зауважується, що зниження захворюваності і смертності від серцево-судинних захворювань серед населення можна досягти завдяки профілактиці, яка полягає в зміні способу життя і факторів навколишнього середовища, пов'язаних із захворюваннями, а також їхніх соціальних й економічних наслідків.

Вивчаючи особливості організації медико-соціальної роботи в наркології, передовсім даємо сутнісну характеристику наркологічним соціальним хворобам – наркоманії, алкоголізму, токсикоманії, тютюнопаління тощо. Висвітлюються такі принципи наркологічної допомоги, як добровільність звернення за допомогою; зрівняння в правах хворих на наркоманію та алкоголізм з хворими на інші хронічні захворювання; багатоваріантність організації наркологічної допомоги – поєднання загальнодоступної безкоштовної і платної (найчастіше анонімною) допомоги населенню; комплексність – поєднання соціальної, лікувальної та реабілітаційної допомоги. Акцентується, що технології медико-соціальної роботи з наркологічними хворими передбачають упровадження: профілактичних програм (спрямовані на попередження споживання алкоголю і/або наркотиків, зловживання ними, попередження будь-яких форм відхилень у поведінці; об'єктами цілеспрямованого впливу є в основному діти і підлітки); лікувальних програм (передбачають раннє виявлення і направлення на лікування хворих з тією чи іншою наркологічною проблематикою); спеціалізованих програм (пов'язані з лікувальними і передбачають реабілітацію, реадaptaцію, ресоціалізацію наркологічних хворих).

Не менш важливою для підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у сфері охорони здоров'я є вивчення особливостей медико-соціальної роботи в ендокринології. Адже виникнення хвороб, пов'язаних з порушеннями в ендокринній системі (ендемичний зоб або збільшення щитовидної залози, цукровий діабет), часто детермінують саме соціальні чинники, а саме середовище та спосіб життя людини. Тому акцентується необхідність профілактики хвороб ендемічного зобу в межах медико-соціальної роботи: пропаганда регулярного застосування населенням йодовмісних фармацевтичних препаратів або харчових добавок; вживання в їжу продуктів морського походження.

Особливої уваги в межах теми потребує вивчення проблеми захворюваності на цукровий діабет як однієї з найпоширеніших неінфекційних хвороб у світі. Аналізуються соціальні детермінанти динаміки цукрового діабету як "хвороби цивілізації" (надлишкова вага тіла внаслідок нераціонального харчування, малорухомий спосіб життя) та наслідки захворюваності на цукровий діабет (високий рівень смертності від хвороб серця й інсультів, сліпота, нефропатія, гангрена кінцівок, ниркова та судинна недостатність тощо). Розглядаючи питання соціально-правового захисту хворих на цукровий діабет в Україні, відзначаємо створення Державного реєстру хворих на цукровий діабет в Україні, забезпечення хворих на інсулінозалежний діабет препаратами інсуліну та цукрознижувальними препаратами за рахунок державних коштів.

Вивчення теми "Медико-соціальна робота в психіатрії" починається з розкриття поняття "психічне здоров'я", яке, за визначенням ВООЗ, представляє собою стан благополуччя, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал, впоратися із життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти. Наголошується, що у відділеннях психоневрологічних диспансерів з'явилися соціальні працівники, робота яких спрямована на розв'язання соціально-медичних проблем пацієнтів: ідентифікація особистостей, які надійшли в стаціонар в стані амнезії; складання соціальних паспортів на кожного хворого, який поступив до диспансеру; відновлення втрачених паспортів; відновлення в правах на незаконно продану житлоплощу; соціальне обслуговування після виписки додому, тому що відділи соціального захисту не хочуть брати на облік цю категорію хворих; влаштування після проходження лікування до спеціалізованих будинків-інтернатів; організація дозвілля хворих; організація трудотерапії як засобу лікування і реабілітації, відновлення лікувально-трудова майстерень; навчання рідних і близьких спільному проживанню з психічно хворим; підготовка до переходу на бригадний метод роботи в психіатрії з досвіду зарубіжних країн; правове консультування хворих і членів їхніх сімей. Особлива увага приділяється висвітленню питання правового та соціального захисту людей, які страждають на психічні захворювання, адже вони мають користуватися такими самими правами і свободами, як й інші громадяни. Вони не повинні піддаватися дискримінації на ґрунті психічного захворювання. Психічно хворі мають право на професійну, гуманну, гідну допомогу. Вони мають бути захищені від експлуатації, поганого поводження і приниження відповідно до етичних стандартів.

Важливе місце у програмі курсу належить вивченню проблеми медико-соціальної роботи у фтизіатрії. Наголошується, що серед клієнтів фахівця із соціальної роботи значне місце займають хворі на туберкульоз, оскільки найчастіше туберкульозом хворіють саме соціально дезадаптовані особи. У протитуберкульозних диспансерах медичні працівники, психологи та фахівці з соціальної роботи допомагають вирішувати такі соціальні проблеми хворих і членів їхніх сімей: відновлення втрачених паспортів або їх отримання після виходу з місць позбавлення волі, отримання прописки; допомога в оформленні медичних полісів й інвалідності; забезпечення бацилярних хворих житлом; організація працевлаштування після лікування; поновлення на робочих місцях після незаконного звільнення через хворобу; влаштування дітей із сімей хворих, що проходять тривале лікування, в інтернати або спеціалізовані дитячі сади;

організація навчання та забезпечення речами першої необхідності хворих дітей, особливо з асоціальних сімей; поховання померлих безхатченків, що хворіли на туберкульоз; правове консультування хворих і членів їхніх сімей; проведення психологічної корекції і релаксації; санітарно-просвітницька діяльність. Зауважується, що основу профілактики туберкульозу серед населення складають заходи, спрямовані на підвищення захисних сил організму: дотримання правил особистої гігієни (регулярне вологе прибирання і провітрювання житлових приміщень) та правильного режиму праці, раціональне і своєчасне харчування, відмова від куріння, наркотиків, зловживання спиртними напоями, прийом полівітамінів у весняний період, загартовування, заняття фізкультурою, дотримання здорового способу життя.

Отже, вивчення питань медико-соціальної роботи в різних сферах охорони здоров'я (профілактика захворювань, збереження репродуктивного здоров'я та планування сім'ї, надання кардіологічної, наркологічної, онкологічної, психіатричної та інших видів спеціалізованої допомоги) сприяє формуванню готовності фахівця соціальної роботи до реалізації технологій медико-соціальної роботи. Оскільки разом з теоретичними знаннями, через вирішення різних ситуаційних завдань, відпрацювання алгоритмів медико-соціальної роботи з різними групами клієнтів у майбутніх фахівців формуються практичні навички роботи з клієнтами, що страждають різними групами захворювань. У рамках вивчення окремих тем, пов'язаних з проблемами здоров'я, майбутніх фахівців орієнтують на оволодіння не тільки відповідними знаннями, вміннями і навичками, а й особистісними якостями, що дають змогу ефективно брати участь у вирішенні проблем хворих клієнтів і членів їхніх сімей.

Велике значення в межах вивчення курсу "Організація соціальної роботи в закладах охорони здоров'я" надається залученню майбутніх фахівців до науково-дослідницької діяльності (виконання творчих завдань, написання есе та рефератів, проєктна діяльність тощо). Тематика дослідницьких робіт пов'язана з аналізом проблем і розробленням технологій медико-соціальної роботи з різними групами населення, що потребують медико-соціальної допомоги. Аналіз наукових публікацій, організація та проведення досліджень з питань використання технологій медико-соціальної роботи й інші види науково-дослідної діяльності сприяють формуванню дослідницьких умінь і навичок.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, для вирішення медико-соціальних проблем різних груп населення у сфері охорони здоров'я та підготовки професійних кадрів для такої діяльності особливого значення набуває його профільна складова – фахова підготовка на магістерських програмах із соціальної роботи соціальних працівників медичної спрямованості. Зміст такої підготовки має бути похідним від тих вимог, які висуваються суспільством до фахівців конкретного профілю, і має враховувати сукупність загальних соціально-культурних і професійних знань, умінь і навичок, моральних якостей і здібностей особистості фахівця. Програмове наповнення практично орієнтованих курсів повинно включати всі напрями медико-соціальної роботи (профілактичний, терапевтичний і патогенетичний) у різних сферах охорони здоров'я (репродуктивне здоров'я та планування сім'ї, кардіологія, наркологія, онкологія, психіатрія, фтизіатрія, ендокринологія тощо), що максимально сприятиме формуванню готовності фахівців соціальної роботи до реалізації технологій медико-соціальної роботи. Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням гендерних аспектів медико-соціальної роботи і фаховою підготовкою соціальних працівників до гендерно чутливої соціальної роботи у сфері охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

Мартыненко, А. В. (2007). *Теория и практика медико-социальной работы*. Москва: Гардарики.
Тимчик, О. В. & Маруненко, І. М. (2013). *Медико-соціальні основи здоров'я*. Київ: Київський ун-т імені Б. Грінченка.

Холостова, Е.И. (Авт.-упоряд.). (2003). *Технологии социальной работы*. Москва: ИНФРА-М.
Шурыгина, Ю. Ю. (2006). *Технологии и формы организации медико-социальной помощи на примере Республики Бурятия*. Монография. Улан-Удэ: Изд-во ВСГТУ.

REFERENCES

Martyinenko, A. V. (2007). *Teoriya i praktika mediko-sotsialnoy raboty*. Moskva: Gardariki.
Tymchyk, O. V. & Marunenko, I. M. (2013). *Medyko-sotsialni osnovy zdorovia*. Kyiv: Kyivskiy un-t imeni B. Hrinchenka.
Holostova, E. I. (Avt.-uporyad.). (2003). *Tehnologii sotsialnoy raboty*. Moskva: INFRA-M.
Shuryigina, Yu. Yu. (2006). *Tehnologii i formy organizatsii mediko-sotsialnoy pomoschi na primere Respubliki Buryatiya*. Monografiya. Ulan-Ude: Izd-vo VSGTU.